

Leven in de schaduw

Hans Renders' maandelijkse keuze uit de oogst aan biografieën en (auto)biografica. Deze keer drie biografische boeken over de tekenaars Fiep Westendorp, Constant Huijsmans en Max Velthuis. Door Hans Renders

'DE KUNST IS GEHEEL EN AL BIJZAAK'. DE MOEIZAME CARRIÈRE VAN C.C. HUIJSMANS (1810-1886) TEKENMEESTER IN BRABANT
DOOR WILMA VAN GIERSBERGEN
STICHTING ZUIDELIJK HISTORISCH CONTACT TILBURG, 334 P., € 29,-

IK BOF DAT IK EEN KIKKER BEN. LEVEN EN WERK VAN MAX VELTHUIS
DOOR JOKE LINDERS
LEOPOLD/LETTERKUNDIG MUSEUM, 232 P., € 25,-

GETEKEND: FIEP WESTENDORP SAMENSTELLING GIOIA SMID EN AUKJE HOLTROP
QUERIDO, 159 P., € 37,50

Hoe bruikbaar zijn haas, kikker of poes voor de biograaf? In de schrijversbiografie is het immers standaard te onderzoeken of er in het oeuvre een schaduwbiografie verborgen zit. Hetzelfde zie je in biografieën van vrije kunstenaars. Het werk van illustratoren en toepaste kunstenaars is wat dat betreft moeilijk in een biografie te integreren. Onlangs verschenen drie biografische boeken over tekenaars waarin met dit probleem verschillend wordt omgegaan.

Wilma van Giersbergen schreef een doorwrocht proefschrift over Constant Huijsmans, korte tijd de tekenleraar van Vincent van Gogh. En voor wie dat nog niet genoeg vindt: hij was ook nog een neef van de bekende decadente schrijver J.K. Huijsmans. De tekenleraar van Van Gogh ambieerde, zoals bijna alle tekenleraren, ook het vrije kunstenaarschap. Hij werd desondanks een voorvechter van toegepaste tekenonderwijs. Van Giersbergen maakt duidelijk dat Van Gogh toch iets van Huijsmans geleerd moet hebben. Zijn leven lang heeft deze tekenleraar als een zendeling geijverd voor beter kunst- en beroepsopvoeding in het achtergebleven Brabant van de negentiende eeuw. Vooral zijn zelfopofferende inzet de onderontwikkelde ver-

worpenen der aarde te verheffen, kreeg de messiasachtige trekken die Vincent van Gogh later ook vertoonde toen hij zich in de Borinage vestigde om te lijden voor de mijnwerkers. We weten niet waarom Vincent Van Gogh uitgerekend in Tilburg de hbs bezocht en ook blijft het speculeren of Van Gogh zonder de sociale invloed van Huijsmans anders zou zijn gaan schilderen. Dankzij Van Giersbergen wordt wel veel duidelijk over de rol van het tekenonderwijs in de sociale kwestie, die Van Gogh met zelfkastijding beantwoordde en Huijsmans met beter technisch tekenonderwijs probeerde op te lossen. Tevergeefs.

Zoals Huijsmans verscholen bleef achter de grote Van Gogh, zo is ook Fiep Westendorp onderdeel van de mythe Annie M.G. Schmidt. Van de aardappelers naar Jip en Janneke is niet zo'n grote stap. De naam Westendorp ligt dan misschien niet op ieders lippen bestorven, maar haar werk is tot het vanzelfsprekende decor van ons dagelijks leven gaan behoren. Er is waarschijnlijk in Nederland geen persoon onder de honderd jaar te vinden die nooit een tekening van Fiep Westendorp onder ogen heeft gehad. Als *running mate* van Annie M.G. Schmidt is zij verantwoordelijk voor de tot nationale symbolen uitgegroeide want door de Hema *gemerchandisede* Jip en Janneke. Ze illustreerde *Pluk van de Pettefleten* verder zo'n beetje alles dat Schmidt schreef.

Fiep Westendorp werd in 1916 te Zaltbommel geboren. Al op jonge leeftijd zag ze tekeningen van Eppo Doeve in de radiogids en besefte ze dat haar toekomst in het tekenen lag. In 1937 mocht ze een boekje van de plaatselijke VVV illustreren. Het is te lezen in het biografisch getinte *Getekend: Fiep Westendorp* onder redactie van Gioia Smid en Aukje Holtrop. Dit grootformaatboek bevat onder meer bijdragen van Kees Fens over hoe Westendorp de ogen van een paard en een vrouw (al tijd lijkend op die van Jacqueline Kennedy) tekent. Saskia de Bodt schrijft over Westendorp als politiek tekenaar

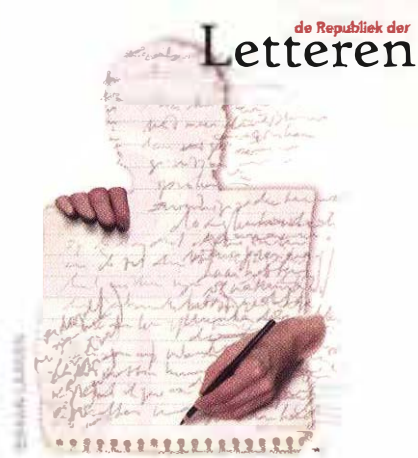
voor *Vrij Nederland* en het satirische maandblad *Mandril* en Paul Arnoldussen over haar jaren bij *Het Parool*, speciaal in de vrouwenrubriek van de legendarische Wim Hora Adema. Aukje Holtrop interviewde Mies Bouhuys, schrijfster van de door Westendorp geïllustreerde *Rakker de mees en andere verhalen* en de verhalen over de poezen Pim en Pom.

Getekend: Fiep Westendorp is doorschoten met biografische hoofdstukken van Gioia Smid. En hier wrekt zich de hybridische aanpak van deze prachtige en royaal geïllustreerde feestbundel. Wel veel biografische en historische informatie, registers op il-

Fieps tekeningen staan ook tussen foto's van naziparades waar de hakenkruisen opzichtig waaien

lustraties, personen, instellingen en publicaties, maar een bronverwijzing ontbreekt. Dat hoeft ook niet als je Mies Bouhuys gaat vragen wat ze van het werk van Westendorp vindt. En het is wel duidelijk dat Westendorp zelf verteld heeft dat Joop den Uyl als redacteur van *Vrij Nederland* 'zuinig van betalen was', maar het wordt toch wat anders als je beweert dat 'Fiep' in haar jonge jaren voor 'een financieel blad' tekende, en persoonsbewijzen vervalste.

Deze opmerkingen maken nieuwsgierig naar de bron. Er is aan dit boek een indrukwekkende bibliografie toegevoegd van haar tekeningen in boeken, kranten en tijdschriften, maar waarom staan Fieps tekeningen voor het 'financieel blad' *De Zakenwereld*, de tijdschriften *Unicum*, *Rijk van de Vrouwen* het weekblad *Cinema & Theater* van de nationaal socialistische uitgeverij Opbouw er dan niet in? Het zijn onschuldige, vrolijke tekeningen van oudhollandse tafereeltjes: een boerin die een koe achtervolgt of een jongen die met een varken wandelt. Maar waarom worden uitgerekend deze publicaties verdonkeremaand? Omdat die tekeningen in *Cinema & Theater* afgedrukt staan tussen foto's van naziparades

waar de vlaggen met hakenkruisen opzichtig waaien?

Dan is de oorlog in de biografie van die andere icoon uit kinderboekenland Max Velthuys door Joke Linders beter *gecoverd*. Twee weken voor Max' zeventiende verjaardag brak de Tweede Wereldoorlog uit. Omdat Velthuys als bediende op een kantoor van een zuivelfabrikant de beschikking had over een stencilmachine, zette hij zich aan het drukken van opruiende pamfletten. Zo leverde de vervanging van burgemeester De Monchy in Den Haag door een NSB'er een protestpamflet van Velthuys op. Het is deze precieze cultuurhistorische werkwijze van Linders die een waardevolle biografie heeft opgeleverd. Ze maakt duidelijk dat de tekeningen van Velthuys geïnspireerd zijn op zowel de wandplaten van Cornelis Jetses als de illustraties van Janosch. En al is het misschien overdreven Morandi en Picasso erbij te gaan halen, zoals Linders doet, Velthuys komt zogezegd beter uit de verf dan Westendorp. Wat hij in zijn jeugd zag (veel Anton Pieck), wat hij wilde zien (de bundels van Jac. P. Thijsse), zijn communistische verleden waarin een centrale rol was weggelegd voor de utopische roman *Looking Backward* van Edward Bellamy. Hoe hij met zijn neus op de standenmaatschappij werd gedrukt door tijdens de oorlog op de kunstnijverheidsschool verliefd te worden op een meisje uit Aarle-Rixtel. Haar moeder vond een 'gewone Haagse jongen' geen partij. Om dat duidelijk te maken haalde ze haar dochter van school. Velthuys zag haar nooit meer terug. Uit het BVD-archief haalde Linders dat Velthuys in 1949 het Wereldcongres voor de Vrede in Parijs bezocht. Maar ook het gevarieerde Haagse kunstleven en Velthuys' problemen met zijn geliefdes, zijn kinderen en zijn uitgevers worden met elkaar in verband gebracht. Na het lezen van deze biografie zie je die grappige hazen en kikkers van Max Velthuys toch anders, zonder dat je ze gaat verdenken van communistische sympathieën. **LN**